

σας και γεγραμμένος επί μεταξίνου χάρτου· τὸ ἐν λόγῳ χειρόγραφον χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἑκτῆς καὶ δεκάτης ἐκατονταετηρίδος, ὡς καὶ ἕτερον παρ' αὐτῷ τὸ τοῦ Ἡσιόδου, ἐν σχήματι ὀγδόῳ περιέχον τὰ «Ἔργα καὶ Ἡμέραι» καὶ τὴν «Θεογονίαν» σὺν τούτῳ δὲ τὰ Χρυσῶν Ἐπη τοῦ Πυθαγόρου.

Πρὸς τούτοις ἐν τῇ περιφήμῳ ταύτῃ συλλογῇ ὑπάρχουσι λαμπρὰ χειρόγραφα ἐκκλησιαστικά, ἐν οἷς ψαλτήριον καὶ λιτανεία, τοῦ ἔτους 884 μ. χ. (ἀριθ. 272) γεγραμμένον πιθανῶς ἐν Reims τῆς Γαλλίας, ἐν τούτῳ περιέχεται καὶ τὸ ἀρχαιότατον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κείμενον τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως, τὸ ὁποῖον ἡμαρτημένως λέγεται Σύμβολον τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου. Ἐπίσης καὶ τὰ Γαλλικὰ συγγράμματα κατέχουσιν ἐπίσημον θέσιν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ταύτῃ διὰ χειρογράφων πολυτίμων, ἐν οἷς διακρίνεται τὸ *Miroir des Dames* (ἀριθ. 324) γεγραμμένον διὰ Ἰωάννην τῆς Ναβάρρας σύζυγον τοῦ Φιλίππου VI. ἐν τέλει τοῦ ὁποῦ περιέχεται ἡ αὐτοβιογραφία Καρόλου τοῦ V βασιλέως τῆς Γαλλίας.

Δὲν δυνάμεθα νὰ περάνωμεν τὴν μικρὰν ταύτην πραγματείαν ἡμῶν χωρὶς νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἐν τῷ ἐνδόξῳ τούτῳ κολλεγίῳ, ἐνφ, ὡς εἴρηται, ἔφορος τῆς Βιβλιοθήκης τυγχάνει ὁ ἐμὸς σύζυγος, ἐξεπαιδευθήσαν οἱ διαπρεπέστεροι ἄνδρες τῆς μεγάλῃς Βρετανίας μεθ' ὧν συγκαταλέγεται μέγας ἄνθρωπος, ἰδρυτὴς μεγάλου ἔθνους. Πρὸ τινων ἡμερῶν ὁ καθηγητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας Creighton ἐνώπιον ἐγκρίτου ἀκροατηρίου ἀνέπτυξε μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰωάννου Ῥοβινσῶνος ἀρχαίου ἐταίρου τοῦ κολλεγίου Corpus Christi.

Ἀποτυχὼν ἐν τῷ ἀγῶνι ὃν ἡγωνίζετο ὑπὲρ τῆς μεταριθμίσεως καὶ ἐλευθερίας τῆς ἐκκλησίας ἱερεὺς ὢν, δυσηρεστήθη κατὰ τῆς τότε διευθύνσεως τῆς Ἀγγλικῆς ἐκκλησίας κατὰ τὴν δεκάτην ἐβδόμην ἐκατονταετηρίδα, ἀπεδήμησεν εἰς Ὀλλανδίαν ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν του, ἀλλὰ μὴ εὐρὼν ἐν τῇ ξένῃ τὴν ἐλευθερίαν ἣν ἐπεζητήσεν, ἐπλευσεν πρὸς δυσμὰς ζητῶν νέαν πατρίδα, ἐν ᾗ ἡδύνατο νὰ λατρεύῃ τὸν θεὸν συμφῶνως ταῖς ἐαυτοῦ ἀρχαῖς. Ἀποβιβάσθέντες ὁ Ῥοβινσῶν καὶ οἱ φίλοι του ἐκ τοῦ μικροῦ πλοίου *Mayflower* (ἡ Λευκὰκανθα) 20ῃ Δεκεμβρίου 1620, ἐπὶ τὴν χιονοσκεπὴ παραλίαν Plymouth Bay, Massachusetts ἱδρυσαν τὴν πολιτείαν τῆς Νέας Ἀγγλίας, μητέρα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

#### AGNES LEVIS

Σημ. Διευθ. «Ἀπόλλωνος» Διὰν εὐχαρίστως μεταδίδωμεν τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ Ἡμ. συγγράμματος τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴν τοῦ περιήμου καὶ ἀρχαιοτάτου ἐκπαιδευτηρίου τῆς Κανταβριγίας Corpus Christi· ἣν εὐμνῶς ἀπέστειλεν ἡμῖν ἡ αὐτοῦ διαπρεπὴς συγγραφεὺς καὶ ἀκραιφνὴς φιλέλλην Ἀγνή Σ. Λούιδος τὸ γένος Σμιθ, εὐγενῶς καὶ φιλοτίμως λίαν τιμῶσα ἡμᾶς, διὰ τῆς πολυτίμου αὐτῆς συνεργασίας.

## ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΡΟΪΑΣ

ΚΑΘΕΔΡΑΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ ΣΚΕΝΔΕΡΜΠΕΗ

Ἡ Κρόϊα (Ἀλβανιστὶ σημαίνει πηγὴν<sup>1</sup>) πόλις ἄγνωστος τοῖς ἀρχαίοις Γεωγράφοις, ὀφείλει τὸ ὄνομα αὐτῆς εἰς τὰς ἀφθόνους πηγὰς, αἵτινες ἐξέρχονται ἐκ τῶν ὀρέων, παρ' οἷς προτερεῖται. Τινὲς τῶν συγγραφέων, καὶ μεταξὺ αὐτῶν, *Ortilino, Ferarius, Baudran*, φρονοῦσιν, ὅτι ἡ Κρόϊα ἀνηγέρθη ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τῆς Ἀντιγονίας, ὃ δὲ *Farlati*, συγγραφεὺς, ὁ τις τόσον συχνάκις ἀναφέρεται, καὶ ὃν ὀφείλει τις πάντοτε νὰ συμβουλευῇται, ὁσάκις γίνεται λόγος περὶ Ἀλβανίας, δὲν συμμερίζεται τὴν γνώμην ταύτην<sup>2</sup> λέγει δὲ ὅτι ἡ Ἀντιγονία εὐρίσκετο ἐπὶ τῆς νοτίας κλιτύος τῶν Ἀκροκεραυνίων ὀρέων, ἐν ᾗ ἡ Κρόϊα ἔνε ἐπὶ τῆς βορείας κλιτύος αὐτῶν, ἣν διαρρέει ὁ ποταμὸς Ἰχμος<sup>3</sup> καὶ ἡ πεδιάς αὐτῆς ἐνώνει τὸ Δυρράχιον καὶ Ἀλέσσιον. Κλίνει ὅμως περισσώτερον πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Μελετίου, νομίζοντος ὅτι ἡ Κρόϊα ἔκειτο ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Ἐριβοίας.

Ὁ δὲ Μαρίνος Βαρλέττος, ἐν τῇ περὶ Σκενδέρμπεη Βιογραφίᾳ αὐτοῦ, καὶ ὁ Μαῦρος Ορβίνος ἀποδίδουσι τὴν θεμελιώσιν τῆς Κρόϊας τῷ Καρόλῳ Τοπία καλουμένῳ ὡσαύτως καὶ Τόμπια, *Tochia* καὶ *Tofias*, ἐκ τινος εὐγενοῦς Νεαπολιτανικῆς οἰκογενείας καταγομένῳ, οἵτινες οἱ ἀπόγονοι, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σκενδέρμπεη, ἐκυβέρνησαν τὴν χώραν, τὴν περιλαμβανομένην μεταξὺ Τυράνων καὶ Δυρραχίου. Οἱ συγγραφεῖς οὗτοι παριστῶσιν ὅτι ἡ ἐποχὴ τῆς θεμελιώσεως αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς τὸν ιγ'. αἰῶνα· ἰδοὺ ἡ περιγραφή, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Βαρλέττιος κατὰ τὸ 1450.

Ἡ Κρόϊα ἔνε ἡ ἰσχυρωτέρα πόλις τῆς νέας Ἡπείρου θεωρουμένη ὡς ἡ κλειὺς αὐτῆς. Ἐχουσα δὲ μικρὰν περιφέρειαν ἦνε ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐνὸς βράχου πανταχόθεν ὑπὸ ὀβραάθρων περικυκλωμένου, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποῦ ῥένωνονται αἱ μεγάλαι πεδιάδες, ἐνθα ὁ Καῖσαρ κατεπολέμησε τὸν Πομπήϊον. Ἡ πόλις αὕτη εὐκόλως δὲν ἔνε δυνατὸν νὰ κυριευθῇ ποτε, διότι εἶναι ὠχυρωμένη καλῶς τόσον ὑπὸ τὴν φύσιν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν τέχνην. Ἐντὸς δ' αὐτῆς ὑπάρχουσιν αἱ ἀνεξάντλητοι πηγαί, αἷς ὀφείλεται τὸ ὄνομα αὐτῆς, διότι Κρόϊα εἰς τὸ Ἀλβανικόν, σημαίνει πηγὴν. Ὅθεν ἔχει ἑξοχὰς λίαν γονίμους, δάση πυκνὰ ἐκ δένδρων τοσούτων

1) Κρόϊα Ἀλβανιστὶ σημαίνει πηγὴν, ὡς καὶ Ἑλληνιστὶ «κρήνη καὶ κρονός», τὸ αὐτὸ σημαίνει ἀμφοτέραι γὰρ αἱ γλῶσσαι Σκυπικὴ καὶ Ἑλληνικὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης, τῆς Πελασγικῆς, ἀνεφύησαν, ὡς ἀπεδείξαμεν ἐν τῷ Παρνασσῷ (ἴδε φύλ.) καὶ Ἀπόλλωνι (ἴδε φύλλ.)

2) Τὰ ζητήματα ταῦτα ἔνε δυσεπίλυτα, ἐν ὧς ἡ Ἀλβανία ὑπόκειται ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων· πρέπει νὰ γένωνται ἐπιτόπιοι ἐρευναι μετ' ἐπιστάσις.

3) Μικρὸν ποτάμιον διαρρέον τὴν πόλιν.

»ύψηλων ὥστε οὐδὲν μέρος ἡδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ τόσον πρὸς  
»εὐρεσιν ἀρμοδιωτέρων δένδρων πρὸς ναυπήγησιν στόλων. Ἀπέ-  
»χει δὲ ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου 15! μίλια καὶ 57 ἀπὸ Σκόδρας.  
»Κάρολος Τόμπιας, ὅς τις ἐθεμελίωσεν αὐτήν, περιέζωσεν εὐ-  
»θυς ἐξ ἀρχῆς μὲ τάφρους, ἔπειτα δὲ καὶ μὲ στερεὰ τεῖχη  
»ὠχύρωσεν αὐτήν· ὁ δὲ Βαρλέττος δικαίως ὀνομάζει αὐτήν  
»κλειῖδα τῆς ἄνω Ἀλβανίας, διότι ἐν ὅσῳ ὑπῆρχεν αὕτη ὑπὸ  
»τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σκενδέρμπεη, οἱ Τούρκοι δὲν ἡδύνατο νὰ  
»κυριεύσωσιν αὐτήν.»

Καταγωγή τῆς οἰκογενείας τῶν Καστριωτῶν. Ὁ Τόμπιας, ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς, ἐφονεύθη παρὰ τοῦ Βάσσα, ὑπερόχου τότε οἰκογενείας ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ κυριευσάσης τὴν Κροΐαν, ἥτις ἀργότερα ἔπεσεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Καστριωτῶν. Οἱ πλείστοι τῶν συγχρόνων συγγραφέων καὶ μάλιστα οἱ συγγραψάντες τὴν Ἱστορίαν τοῦ Γεωργίου Καστριώτου, λέγουσιν ὅτι ἡ οἰκογένεια αὕτη κατήγετο ἐκ τῆς Ἡμαθίας. Φραγκῆσκος δ' ὁ Βλάχος ἐπίσκοπος τοῦ Lappa εἰς σύγγραμμά, ἐπιγραφόμενον Γεωργίος ὁ Καστριώτης κλ. suis et patriae rexit, ἐκδιδόμενον ἐν Βενετίᾳ, κατὰ τὸ 1636 συμμερίζεται τὴν γνώμην ταύτην κατ' αὐτὸν οἱ Καστριῶται κατὰγονται ἐκ τῶν ὀρέων «τοῦ Καστράτι», αἱ δ' ἀναμνήσεις αὐτῶν διετηροῦντο ἐτι ἕως τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν συνέγραψεν «Εἰς τοῦτο τὸ μέρος» τῆς Ἀλβανίας, ὅπερ ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν λαῶν καλεῖται. «Ἄς καὶ συνορεύει μὲ τὴν χώραν τῶν Πουλάτι, καὶ τῶν Δουκαγίνη, λέγει ὁ Blanchus, ὑπάρχει φυλὴ τις καλουμένη Καστράτι, ὑπήκοος κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἰκογενείας» τινος τὸ αὐτὸ ὄνομα ἐχούσης ἀλλὰ περιβοήτου διὰ τὴν γενναϊότητα καὶ τὴν ἐν πολέμοις ἐμπειρίαν αὐτῆς, συγκαταλεγούσης δὲ μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς πλείστους ἀρχηγούς, καί τινες διεκρίθησαν εἰς τὰς κατὰ τῶν Τούρκων μάχας, καθ' ἃς ὑπερασπίζοντο τὰ ὅσα ταῦτα, τὰ ὅποια δικαίως εἰσὶν ἐνδοξα, διότι οὐδέποτε τοῖς βαρβάροις ὑπετάγησαν. Εἰς τὸν τόπον τοῦτον ἀνεχώρησαν οἱ Καστριῶται Παρ' ἅπαντι «δὲ τῇ ἡμετέρᾳ ὑπάρχει αὕτη παράδοσις καὶ πιθανὸν ὅτι ἀναφέρεται εἰς τοὺς προγόνους αὐτῶν, ἃν εἶχε παρῆλθεν ἀκόμη ἀρκετὰ μακρὸν διάστημα χρόνων ἀπὸ τοὺς χρόνους» καθ' οὓς ἤκουζεν ὁ Σκενδέρμπεης ἕως τῆς ἀρχῆς ταύτης, ὥστε νὰ λησμονηθῇ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἡ ἐνθύμησις καὶ καταγωγή αὐτῶν. Εἰς τὰς ἐορτὰς δὲ καὶ εἰς τὰ ἔθνη, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἀρχαίων, ἔχουσιν ἐν χρήσει τὴν καταγωγὴν καὶ τὰς ὑψηλὰς πράξεις τῶν ἐνδοξῶν αὐτῶν ἀνδρῶν. Ἀλλ' ἂν ἐν τῇ διαχειρίσει αὐτῶν, ὅπερ καὶ εὐκολον ὑποπλέοντες εἰς πλάνην καθόσον ἀφορᾷ τὰς παραδόσεις τὰς ἀναφερομένας εἰς τὰς πράξεις τῆς ἀνωτέρας ἀρχαιότητος, ἤθελεν εἶσθαι γελοιώδες ἐν τούτοις νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ἅπας ὁ λαὸς μιᾶς εὐρείας ἐπαρχίας, ἵνα μὴ εἴπωμεν ἐνὸς βασιλείου, εὐρίσκεται εἰς πλάνην, καθόσον ἀφορᾷ μίαν πρᾶξιν ἥτις ἀκόμη δὲν ἔνε πολὺ ἀπομακρυσμένη ἀπὸ ἡμᾶς «διὰ τοῦ χρόνου». Ὁ Barletius, λέγει ὁ Farlati, ἐκ τῶν

ὁποίων δανείζομαι τὸ χωρίον τοῦτο, δὲν ἔνε τόσον ἐναντίος ὅσον φαίνεται, εἰς τὴν γνώμην τοῦ Blanchus· ἐπειδὴ, ἐὰν συνδεθῇ ἡ γενεαλογία τῆς Ἡμαθίας μὲ τὴν σημασίαν τοῦ τόπου τῆς γεννήσεως τῶν Καστριωτῶν, τότε οὐ μόνον οἱ Kastrati καὶ αἱ περὶ χῶραι συμπερικλείονται ἐντὸς τῶν συνόρων τῆς ἀρχαίας Μακεδονίας, ἀλλὰ διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ἡμαθίας οἱ Λατῖνοι συγγραφεῖς σημειοῦσι ποτὲ μὲν μέρος τι τῆς Μακεδονίας, ποτὲ δὲ ὁλόκληρον τὸ Βασίλειον τῆς Μακεδονίας.

Ὁ πρῶτος τῶν Καστριωτῶν, γνωστὸς ὡς ἀρχηγὸς τῆς Κροΐας ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης Καστριώτης. ἄνθρωπος θεωρούμενος ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ ὡς ὁ ἔχων τὴν μεγαλητέραν σημασίαν ἐν τῇ Ἠπειρῷ διὰ τε τὴν φρόνησιν αὐτοῦ τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς καὶ τὰς ἄλλας ἀρετάς. Ἐγένοντο δ' αὐτῷ ἐκ τῆς Βαϊσάδας, συζύγου αὐτοῦ, πλείστοι Βασιλόπαιδες ἄρρενες καὶ θήλειαι· ἐπηύξανον δὲ τὰ πλούτη καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ ἕως εἰς τὰ 1412 ἀλλὰ τότε ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην ἀπὸ τὸν Σουλτάνον Ἀμουράτ, ὁ ὁποῖος καθυπέταξεν αὐτὸν μετὰ τῆς φυλῆς του, ἀπήγαγεν τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁμήρους καὶ ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἐκυρίευσεν τὴν Κροΐαν. Τριάκοντα ἔτη μετὰ ταῦτα, Γεωργίος ὁ Καστριώτης, ὁ νεώτερος τῶν υἱῶν αὐτοῦ, γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Σκεντέρμπεη, ἐπανεκτέσθη τὴν πατρικὴν κληρονομίαν, καὶ ἀπέδωκεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ τὴν ἐλευθερίαν. Ἀπέθανε δὲ εἰς τὰ 1467, καὶ ἔφησε τὸ βασίλειόν του εἰς τὸν υἱόν του Ἰωάννην, ὁ ὁποῖος ὑπέβαλεν ἑαυτὸν, διὰ διαθήκης τινὸς τοῦ πατρὸς του ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν καὶ προστασίαν τῆς Βενετίας. Ὁ Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀναχωρήσει διὰ τὴν Ἰταλίαν πολὺν χρόνον πρὶν ἢ Κροΐα πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἀποκατέστη εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, ἐνθα ἀπῆλαυε μεγάλων τιμῶν, καὶ εἶχε σταθερὰν κατοικίαν εἰς μίαν τῶν τοπικῶν παραχωρήσεων ἃς ἔχει διωρῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος· ὁ τελευταῖος τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Μαρκούσιος de raint. Ange. ὅστις ἐτελεύτησε 24 Φεβρουαρίου 1525, εἰς τὸν πόλεμον τῆς Παδίας.

Διάφοροι πολιορκίαι τῆς Κροΐας. Τετρακίς ἡ Κροΐα ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων· τὸν Μάρον τοῦ 1850, ὁ Σουλτάν Ἀμουράτης παρουσιάσθη ὑπὸ τὰ τεῖχη αὐτῆς μὲ στρατὸν 160,000 χιλ., καὶ πυροβολικὸν διὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀξιώλογον. Ἡ πόλις ὑπερασπιζομένη ὑπὸ σειρᾶς ὠχυρωμάτων, διευθύνουσα φρουρὰν συνισταμένην οὐχὶ πλέον τῶν 2,000 χιλ. ἀνδρῶν, ἀπέκρουσε πᾶσας τὰς κατ' αὐτῆς ἐφόδους καὶ προσβολάς, ἐνῶ ὁ Σκενδέρμπεης ἐπὶ κεφαλῇς 2,000 χιλ. ἀνδρῶν πεζικοῦ καὶ 7,000 χιλ. ἰππέων, ἐνεδρεῦεν εἰς τὰ δάση, κατακόπτων τοὺς Τούρκους νύκτα καὶ ἡμέραν, ἀφαρπάζων τὰς σιτοπομπείας αὐτῶν, ἐξηνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ὑποστῶσιν τὰς τόσον ἀπιστεύτους ζημίας, ὥστε ὁ Σουλτάνος ἀπεφάσισε, κατὰ τὸν μῆνα Ὀκτώβριον, νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν πολιορκίαν

καὶ νὰ ὑποβληθῇ εἰς ὑποχώρησιν ὀλεθρίαν, ἡ ὁποία ἀδιαλείπτως ἀνησύχει αὐτόν.

Μωάμεθ ὁ Β' τὸ δεύτερον ἤδη τὴν πολιορκίαν κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1464, παρετήρησεν ὁ νικητὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅτι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ ἀπασχολοῦντο ἐνώπιον τῆς Κροΐας ὅθεν ἐγκατέλιπε τὴν πολιορκίαν ἀφίνων τὴν ἐξακολούθησιν αὐτὸν εἰς τὸν Ἀλβανὸν Βαλαβάνην. Ἀλλ' οὗτος τὸ ἐπόμενον ἔτος, ἀπέθανε ὑπὸ τὰ τείχη αὐτῆς, καὶ οὕτως ὁ στρατὸς αὐτοῦ κυριευθεὶς ὑπὸ πανικοῦ ἐφυγε δρομαίως ἐγκαταλιπὼν εἰς τὸν Σκενδέρμπεην τὰ τε ὅπλα αὐτοῦ καὶ τὰ πολεμοφόδια. Παραφερόμενος ὑπὸ τῆς ὀργῆς διὰ τὴν νέαν ἥτταν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαλαβάνη, ὁ Σουλτάνος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Νέαν Ἡπειρον τῷ 1466. Πρὶν ἢ ἐπιχειρήσῃ ματαίως νὰ ἀρπάξῃ τὸ Δυρράχιον ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ τῶν Βενετῶν Μωάμεθ ὁ Β' παρουσιάσθη ἐνώπιον τῆς Κροΐας, ὅπου περιέμενεν αὐτὸν νέον ἀτύχημα. Ἀποδεκατιζόμενος διὰ τῶν ἐξόδων τῶν πολιορκουμένων καὶ τῶν προσβολῶν τοῦ Σκενδέρμπεη ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἦν ἡναγκασμένος νὰ ἐπιστρέψῃ, καὶ δὲν ἠδύνατο παρὰ μετὰ δυσκολίας νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Θράκην ὅπου οἱ Ἀλβανοὶ κατεδίωξαν αὐτὸν παρακολουθοῦντες.

Ἐνδεκα ἔτη βραδύτερον οἱ Βενετοὶ ἔχασαν Δάγναν καὶ Δρίδαστον, ὁ δὲ Σουλτάνος ἔλαβε τὴν τὸλμην νὰ προσβάλῃ τὴν Κροΐαν, ὅπως εὐκολώτερον ἀκολουθῶς καθυποτάξῃ τὴν Ἀλβανίαν. Ἐπομένως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1477, κατάρθωσε νὰ πολιορκήσῃ τὴν πόλιν στενωῶς, ὅπως διὰ τῆς πείνης κυριεύσῃ αὐτήν. Φραγκίσκος ὁμως Κονταρίνος, εὐγενὴς Βενετός, διοικητὴς ὧν τότε ἐν Ἡπείρῳ, ἐννοήσας τὴν πρόθεσιν τῶν Τούρκων, ἐτόλμησε νὰ προσφέρῃ βοήθειαν εἰς τὴν Κροΐαν, συναθροίσας μετὰ σπουδῆς 2,000 χιλ. πεζοὺς καὶ 500ὶ πτεῖς προσέβαλεν ἐξ ἀπροόπτου τὸν Ὀθωμανικὸν στρατὸν ἐνίκησεν αὐτὸν καὶ κατεδίωξεν μέχρι αὐτοῦ τοῦ στρατοπέδου ὠφελούμενος δὲ ἐκ τοῦ ἀντιπερισπασμοῦ τούτου ὁ Βιμτούρτος, ὁ διοικητὴς τῆς Κροΐας, ἔκαμεν ἐξοδὸν, ἐκτύπησε τὸν ἐχθρὸν εἰς τὰ πλευρὰ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν, καὶ ἔλυσεν τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἡ νίκη ὁμως αὕτη, διὰ τὴν μεγίστην ἐν ἑαυτῷ ἀπελθοῦσαν ἐξ αὐτῆς πεποιθήσιν τοῦ Κονταρίνου, μετ' ὀλίγον εἰς ἥτταν μετεβλήθη· διότι ὅτε οἱ Βενετοὶ διήρπαζον τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ, οἱ Τούρκοι περιεμάζουσιν τὰ διεσκορπισμένα σώματα αὐτῶν ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν καὶ ἠνάγκασαν αὐτοὺς τὴν ἐξοδὸν ποιήσαντας νὰ εἰσέλθωσι πάλιν εἰς τὴν Κροΐαν, ἔνθα καὶ στενωῶς ἐπολιορκήθησαν. Οἱ δὲ κάτοικοι ἀντέκρουον ἀνδρείως τὰς ἐφόδους τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, καὶ τοῦτο διήρκεσεν ἐπὶ τρεῖς καὶ δέκα μῆνας, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε πλέον ἐλπίς βοήθειας, ὁ διοικητὴς παραδέχεται ἐξ ἀνάγκης συνθήκην παραδόσεως, καθ' ἣν ἐπετρέπετο εἰς τὴν φρουρὰν καὶ τοὺς κατοίκους νὰ ἐξέλθωσι σῶοι καὶ ἀσφαλεῖς. Ἐμπιστευόμενοι εἰς ταύτην τὴν συμφωνίαν, ἀναχωροῦσιν ἐκ τῆς πόλεως μετὰ τῶν

οἰκογενειῶν αὐτῶν, ἀλλ' ἅμα διήλθον τὰς πύλας τοῦ φρουρίου, συλλαμβάνονται κατὰ διαταγὴν τοῦ Πασᾶ καὶ διευθύνονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου Μωάμεθ ὁ Β' διέταξε νὰ ἀποκεφαλίσθωσιν ἅπαντες, καὶ νὰ πωληθῶσιν ὡς σκλάβοι αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά.

Οἱ ἐν τῇ πόλει ὑπόλοιποι κάτοικοι ὑπετάγησαν τῷ νικητῇ καὶ ἡσπάζθησαν τὸν Ἰσλαμισμὸν. Καὶ σήμερον ἡ Κροΐα δὲν ἔχει πλέον τῶν ἐξ χιλιάδων λαοῦ. Τὸ δὲ φρούριον αὐτῆς, καταστραφέν τῷ 1832 κατὰ διαταγὴν τοῦ Σερασκιέρη Ρεσιδ Πασᾶ, δὲν ἔχει πλέον σπουδαιότητά τινα περιέχει δὲ 80 οἰκίας δύο τζαμιά καὶ ἐν σεράϊον ἐν ἐρείπιοις ὅπερ ἄλλοτε ἦν μεγαλοπρεπές. Πύργος τις, ἐν ᾧ ὑπάρχει ὠρολόγιον ἐν ἀκαλιεργίᾳ εἰς ἀνάμνησιν μόνον τὴν Βενετικὴν κατοχήν. Ἡ πόλις συνίσταται ἐξ 600 ἢ 800 οἰκιῶν, διεσκορπισμένων ἐνθεν κακεῖθεν περίξ τοῦ φρουρίου, εἰς τὴν κλιτὺν ὑψηλοῦ βουνοῦ, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποῖου διακρίνει τις ἐρείπια ἀρχαίας ἰσχυρᾶς ἀκροπόλεως. Ἡ ἐν Κροΐᾳ διαμονὴ κατὰ τὸ θέρος εἶνε θελκτικὴ, καὶ ὁ ὀφθαλμὸς ἀπολαύει ὀρίζοντος ἀπλέτου.

ΑΘ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

## Π. Ι. ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

πρόην Γυμνασιάρχον  
καὶ νῦν Τμηματάρχον ἐν τῇ Ἰπουργίᾳ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως

### ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΩΝ

ΤΗΣ

### ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

Κύριοι βουλευταί.

Ἰδοὺ τελευταῖος προσέρχομαι, ὡς εἰσηγητὴς τῆς ὑπὸ τοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου συσταθείσης ἐπιτροπείας πρὸς ἐξέτασιν τῶν εἰς τὴν κύρωσιν ὑμῶν ὑποβληθέντων νομοσχεδίων περὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἵνα προφορικῶς ὑποβάλω ὅσας ὁ διδασκαλικὸς σύλλογος εὕρισκε ἐυλόγους παρατηρήσεις ἐπὶ τούτων. Καὶ πρῶτον μὲν εὐχαριστοῦμεν ἐπὶ τῇ προσκλήσει ἡμῶν, ὡς δυναμένων νὰ προβάλωμεν γνώμην ἐπὶ τῶν ὑπὸ τὴν ὑμετέραν κρίσιν σχεδίων νόμου, δι' ὧν σκοπεῖται ἔργον μεγίστης σπουδαιότητος καὶ κοινῆς ἀνάγκης.

Προβαίνομεν δὲ ἐπὶ τὸ ἔργον τῆς ἀνατεθειμένης ἡμῖν ἐντολῆς μετὰ πολλοῦ τοῦ δέους· διότι ἡμεῖς ἀπόστρατοι τῶν γραμμάτων μαχηταὶ ὀφείλομεν νὰ ἀγωνισθῶμεν πρὸς στρατιώτας ἐν ἐνεργείᾳ καὶ πανόπλους· διότι ἰδιῶται ἡμεῖς οὐδὲν φέρομεν κύρος μέλλοντες νὰ παλαίσωμεν πρὸς ἀξιωματικούς· πρῶτης τάξεως, οἵτινες κυροῦσι τὰς ἐκυτῶν γνώμας διὰ τοῦ ἐκυτῶν ἀξιώματος· διότι τρίτον ἡμεῖς ἄμειροι